

Бранко Стојановић
Бор

УДК 811.163.41'373.611
Оригинални научни рад
Примљен: 1. 10. 2012.

ИМЕНА ОСОБИНА (NOMINA ESSENDI)

Сажетак: У раду се говори о именицама које имају значење *nomina essendi* (имена особина) уз издвајање суфикса који уносе ово значење, представљање њиховог инвентара, спојивост деривата са основом и сл. На основу анализе језичке грађе, преузете из *Речника српскога језика* и *Обратног речника српског језика* Мирослава Николића, разматра се начин образовања речи као и продуктивност одређених суфикса.

Кључне речи: творба речи, творбено-семантичке категорије, творбена основа, мотивисаност, суфикс, префикс.

Семантички опсег именица које носе значење *nomina essendi* врло је широк и састоји се од различитих лексичко-семантичких подсистема. Имајући у виду да је појмовна вредност изражена оним елементом који носи апстрактну информацију о категоријалној вредности лексеме, њеној припадности каквој широј лексичко-семантичкој групи (где ће све речи имати исту појмовну вредност) ова интегрална семантичка компонента, *архисема*, идентификује се овде као апстрактна појава, прецизније *име особине*. Односно, као што све лексеме са архисемом *врста поврћа* припадају једној лексичко-семантичкој групи, тако ће и све лексеме са архисемом *име особине* припадати, такође, једној лексичко-семантичкој групи (Гортан-Премк 2004: 177). Именице ове групе значењски убрајамо у апстрактне именице, међу којима постоје значајне разлике, али и сличности.

Додајемо и то да се у савременој дериватологији јасно разграничава творбено према лексичком и граматичком значењу. Унутар творбеног значења деривати се класификују тако да се за основицу класификације узму одређене шире или уже значењске скупине које се називају *творбено-семантичким категоријама*, издвојене према категоријалној припадности творбене основе и према општем творбеном значењу. Творбено-семантичка категорија у себе укључује друге системске јединице нижег ранга – *творбени тип*. Значајно својство *творбеног типа* представља исти *формант* (префикс, суфикс), што код јединице вишег ранга, *категорија*, изостаје. У *творбеној категорији* конкретна материјална вредност форманта бива апстрахована (укључује у себе изведенице са различитим формантима) и критеријум по којем се утврђује припадност изведенице некој творбеној категорији јесте значење изведенице (деривата). Такво се значење понегде назива *ономасиолошка база*. У том смислу сви творбени типови чије изведенице припадају именицама насталим суфиксацијом могу бити груписани у творбене категорије какве су: *nomina agentis*, *nomina actoris*,

nomina attributiva, nomina loci, nomina essendi... (Ћорић 2008: 19-20). Сходно томе, све изведенице са значењем *имена особине* припадају истој категорији јер им је иста *ономасиолошка база* без обзира на формант и основу. Стјепан Бабић наводи да је основно за творбени приказ да покаже: творбене јединице којим се речи творе, творбене основе, творбене начине и значења која творе-нице имају. Главни проблем *приказа по значењу*, за разлику од *приказа преко суфикса*, јесте чињеница да за семантичке категорије нема разрађених, чврстих критеријума па се често иде у импровизацију, при чему значење иде у више категорија, а каткад је тешко одредити којој категорији припада, поготово када означава ствар или нешто апстрактно (што је овде и случај). Са друге стране, приказ по значењу има ту предност да на једном месту окупља разноврсне начине творбе исте семантичке категорије (Babić 2002: 5), што у *уобичајеном приказу, преко суфикса*, није случај. У раду *О формално-семантичкој класификацији изведеница* наводи се да се у класификацији деривата може полазити од најмаркантијег сегмента структуре – творбеног форманта, а затим унутар појединих форманата вршити детаљнија расподела по одређеним семантичким скупинама. Може се, међутим, кренути и обрнутим редоследом па за основу класификације узети шире или уже значењске скупине (Ћорић 2002: 1). Како је тема рада *Имена особина (nomina essendi)*, овде ће се анализа вршити управо тим *обрнутим редоследом* при чему основу класификације представљају имене-нице које имају значење (имена) особине.

Циљ рада дефинишемо као приказ творбено-семантичке анализе која обухвата истицање обраде овог значења у литератури, навођење најпродуктивнијих суфикса, представљање њиховог инвентара, спојивост деривата са основом, продуктивност појединих скупина, творбену синонимију и др.

Анализа је вршена на корпусу једногтомог *Речника српскога језика*, одакле су и дефиниције речи преузимане, при чему је ексцерпирано близу 600 јединица које се налазе на крају рада, у регистру¹, као и *Обратног речника* Мирослава Николића.

На почетку одмах ваља истаћи разлику између имена особина и имена но-сиоца особина или имаоца особина – *nomina essendi* и *nomina atributiva*. Овде додајемо да се термин *nomina essendi*, имајући у виду обрађену литературу, јавља изузетно ретко². Михаило Стевановић (1981: 452) употребљава термин *nomina attributi* – имена имаоца особина, али не користи термин *nomina essendi*. Павица Мразовић у *Gramatici srpskohrvatskog jezika za strance* на 231. стр. користи термин *имена особина или способности (nomina qualitas)* наводећи да оне именују неку особину (изведену од придева) или способност вршиоца радње (изведену од именица) и примере: *бледило* (настало од придева блед), *збуњеност* (збуњен), *материнство* (матер), *лепота* (леп). Станојчић и Поповић у *Граматици српског језика за гимназије и средње школе, у одељку Твор-*

¹ Види Регистар.

² Види Литературу.

ба именица, анализу врше делећи именице на основу значења на именице са значењем лица, са значењем животиња и биљака, предмета, места, глаголске и апстрактне именице, итд, међутим, нема употребе ни једног ни другог термина³. Маријана Киршова у раду *Нека питања методике рада на творби речи* на 87. и 88. страни употребљава термин *именице које означавају различите абстрактне појмове, особине (nomina abstracta, nomina atributi)* укључујући у ту групацију примера типа – *стварност, жалост* (изведене суфиксом *-ост*), *достојанство (-ство), ширина, брзина (-ина), рационализам, реализам (-изам) и лепота, чистоћа (-ота, -оћа)*.

Како обе творбено-семантичке категорије, и имена имаоца особина и имена особина, своје основе везују за придеве као врсте речи, у начелу, изузеци постоје, први задатак нам је указати на разлику између ових двеју категорија.

Станојчић и Поповић (2012: 151) наводе да су изведеним именицама са основним значењем имаоца особина мотивне речи: глаголи, и то њихови придеви трпни или радни, и суфикси *-ик, -ица – вереник, избеглица*, и придеви у комбинацији са суфиксима *-ак, -ац, -ик – дивљак, белац, радник*, где је овај модел деривације јако продуктиван у српском језику. На 161. страни наводе да од глаголске творбене основе и суфикса *-ло* добијамо примере типа: *руменило, бледило, лудило*, односно од придевске творбене основе и суфикса: *-ост: гордост, плашљивост, храброст; -ство: мноштво, убоштво; -ота: доброта, лепота, чистоћа, -оћа: глувоћа, хладноћа, скупоћа, -ина: тишина, белина, црнина* – добијамо именице које означавају стање и особине. Навешћемо још једно мишљење. Vagić et al (1997: 309, 321) истичу да су именице које означавају носитеља особине углавном мотивисане придевима, ређе именицама и глаголима, и као примере наводе суфиксе: *-ац: кривац, -ак: чудак, -ик: рењеник*, док суфикси: *-ајлија: брајлија, -ан: глупан, -оња: брकोња*, имају пежоративно значење. Даље истичу да мислене или апстрактне именице најчешће означавају особину, односно својство, и да се граде од придева, ређе именица и суфикса: *-ост: грубост; -ство: богатство; -ило: лудило; -оћа: глухоћа; -ина; брзина; -ота: доброта; -отиња: голотиња; -шина: лукаштина*.

Ако упоредимо ове примере, можемо рећи да су *nomina attributiva*, имена носиоца особина, имена бића (и ствари) који су носиоци неких особина, односно неких карактеристика које се могу схватити као особине. Примере које називамо *nomina attributiva* везујемо за бића, често човека (може и предмете) или, ако бисмо се вратили терминологији с почетка рада, архисема ове категорије представљала би *живо биће*. Са друге стране, код примера који спадају у категорију *nomina essendi* нема *таквог везивања*, односно остајемо само у домену (апстрактних појмова, тј) особина. То се још боље види када у објашњење укључимо дефиниције речи. Vabić (2002: 175) за суфикс *-аш* каже да је његово најкарактеристичније значење носитељ особине, сходно томе *богаташ*

³ Наравно, јасно је да се анализа имена носица особина и имена особина јавља одвојено, зато то посебно и не наглашавамо.

је *богат*, *имућан човек*⁴, а *богатство* је *стање онога који је богат*, односно *особина онога што је богато*. На једној страни у питању је човек, а на другој особина, односно стање, иако је основа обе именице придев – *богат*. То даље отвара још једну начелну разлику. Ако кренемо од тога да се разликују три појмовне (значањске) категорије: *мутациона*, *модификациона* и *транспозициона*, где *мутациону* карактерише то да се, у творбеном процесу, полазни појам из темеља мења, то је нешто што обележава категорију *nomina attributiva*, имаоца особине, а не категорију *nomina essenndi*. Категорију *nomina essenndi* обележава *транспозиција* јер садржај придевског значења посматрамо кроз именицу, која опет значи исто што је означавао и придев. У добијеној изведеници ничег новог, гледајући значењску страну, нема (јер *звучност* је особина онога што је звучно), док у мутацији (носилац особине) значење доживљава значајну промену (*богаташ* је човек који је богат, а *глупан* је човек који је глуп).

Пре но што кренемо на даљу анализу, желимо дати објашњење термина *мотивисаност* и (творбена) *основа* с обзиром на то да смо у претходном делу рада употребљавали те термине. У творби речи увек постоје две корелативне лексичке јединице – *основинска реч* и *изведеница* – које стоје у одговарајућем *мотивационом односу*: основинска реч формално-семантички *мотивише* изведеницу. Ако оваквог (мотивационог) односа нема, не може се ни говорити о *изведеници* неке речи. Формална и семантичка спона између основинске речи и изведенице остварује се преко *творбене основе*: то је конституент преко кога се у секундарну јединицу уносе форма и садржај основинске речи. Ове две речи, које се налазе у односу мотивације, разликују се и по томе, али не само по томе, што секундарна реч има тзв. творбени формант. Том (формантском) морфемом изражава се део *творбеног значења* изведенице. На основу тога, структуру неке творбено мотивисане речи чине: *творбена основа*, *творбени формант* и *творбено значење*. Уколико неки од ових елемената, приликом одређивања творбене структуре, изостане – таква реч, синхроно гледано, не припада групацији изведених речи и уједно не улази у нашу анализу. Додајмо и то да веза између творбене основе и изведене речи може бити прозирна, што омогућава једноставно рашчлањивање изведенице на саставне творбене елементе, или да не буде прозирна, па да је успостављање такве везе отежано.

С тим у вези, наводимо и термин *мотивациони смер* који представља пут од основне речи (творбене основе) ка деривату (изведеници, примера ради). Творбену основу разликујемо од основне или основинске речи (речи која је са дериватом у јасној формално-семантичкој вези) при чему код изведеница, на пример, у улози творбене основе, можемо, а не морамо, имати целу основну реч, или њен део. Поред тога улогу творбене основе могу преузети и мотивисане речи (Ћорић 2008: 23-40). Све би то даље значило да творбена основа може бити део основне речи, цела основна (неизведена) реч или већ мотивисана (изведена) реч. На пример, творбена основа речи *неукост* јесте придев *неук* и

⁴ Све дефиниције преузете су из *Речника српскога језика*, у даљем раду РСЈ.

овде творбену основу добијамо када новонасталој речи одузмемо суфикс. Слободније речено, творбена основа је *претходни корак* који је довео до успостављања изведенице (и не само изведенице) у тренутном облику. Додајемо да везу између деривата и творбене основе откривамо дефиницијама преузетим из РСЈ или творбеном парафразом, што је већ приказано у раду. Додајмо још један пример. *Богатство* је изведена реч чија је творбена основа придев *богат*, при чеми је мотивациони смер овде *прозиран* јер *богатство* настаје простим додавањем суфикса *-ство* на основу *богат*. Тај смер се најлакше може доказати лексикографском дефиницијом - *стање онога који је богат, односно особина онога што је богато*. Уколико основни извор, РСЈ, не региструје основну реч, онда ни сама именица не може бити дериват, односно немотивисана је и такве именице нису узимане у разматрање.

Издвајајући само нека од досадашњих истраживања, наводимо да М. Стевановић (1981) издваја следеће суфиксе који који уносе значење имена особина, односно *nomina essendi*. Суфиксом *-ба* (односно *-оба*) изводе се именице од општег придевског дела, типа: *грдоба, ругоба, злоба*; наставком *-да* изведене су именице које у свом основном делу имају придев и значе појама особине исказан тим придевом. На пример: *кривда* или *неправда*. Даље: *-изам*: *егоизам, хероизам*; *-је*: *веселе, миље, раскошје* (са придевима *весео, мио*, односно именицом *раскош* у основи); *-ло*: *лудило, беснило, ништавило* (изведене од придева, односно, последња од заменице); *-лук*: *безобразлук, нештаилук* (настале од придева на *-ан* са окрњеним основама); *-ина*: *брзина, висина, белина* (настали од придева); *-ост*: *гордост, охолост, брзоплетост* (где од придева градиво апстрактне именице); *-ство*: *блаженство, богатство* (настале од придева); *-ота*: *доброта, красота* (настали од придева, односно окрњене придевске основе – *крас-ан*); *-оћа*: *бледоћа, вредноћа* (настале од придева); *-итина*: *балканитина, американитина* (изведене преко придева). Т. Марећ (1963) наводи све суфиксе које бележи и Стевановић, с тим што додаје још и: *-љаг*: *мутљаг*; *-орија* – само у *лудорија*. Берислав М. Николић (1972) анализу врши преко основа (односно примере дели на основу тога којој врсти речи припада основа) и напомиње да се апстрактне именице, а *nomina essendi* припада тој групи (наравно, нису све апстрактне именице *nomina essendi*, али све именице *nomina essendi* јесу апстрактне), могу градити од именичких основа и суфикса *-ство* (*јунаштво, човеиство*) и *-ота* (*грехота*), као и од придевских основа и суфикса *-оба* (*грдоба*), *-ство* (*богатство*), *-да* (*правда*), *-је* (*здравље*), *-ина* (*брзина*), *-иња* (*голотинја, сиротиња*), *-ота* (*доброта*), *-ост* (*верност*), *-оћа* (*бистроћа*). Овим суфиксима додајемо и суфикс *-ија* који са овим значењем бележи И. Клајн (2003: 273) у примерима типа: *тиранија, идиотија*.

Дакле, можемо рећи да обрађена литература⁵, када су у питању имена особина (*nomina essendi*) издваја следеће суфиксе: *-да*: (*не*)*правда, кривда*; *-ство*: *боемство, лицемерство*; *-ија*: *ароганција, елганција*; *-ило*: *беснило, црнило*;

⁵ Види Литературу.

-ина: брзина; -изам: атрактивизам, скептицизам; -итет: активитет, сензибилитет; -је: миље, безумље; -лук: безорбазлук; -оба: тегоба, злоба; -оћа: бистроћа; -ост: благост; -ота: чистота, милота, -итина: безобраштина. Суфикс -љаг бележимо само у примеру мутљаг, сходно томе, он није узиман у даље разматрање.

Анализа која је у овом раду приказана одвијаће се преко суфикса, који су навођени азбучним редом, са изузетком суфикса -итина, који посматрамо као варијанту суфикса -ина. Како циљ рада није приказати свеобухватност овог значења у српском језику, анализа оперише само одређеним, изабраним примерима, док се већина преосталих, проверених примера, налази у Регистру, на крају рада.

Примере које можемо издвојити везане за суфикс -да су: *вражда* (застаре-ло), *правда*, *кривда*, *неправда* и они у свом основном делу имају придев (*прав*, *крив*) и значе појам особине. Међутим, још Стевановић (1981: 459) истиче да малобројност ових примера говори о непродуктивности овог суфикса, што и наша истраживања потврђују. Ово су једини забележени примери.

М. Стевановић (1981) суфикс -ија посматра заједно са суфиксом -ја, али не бележи примере са значењем *nomina essendi*. Иван Клајн (2003: 238) напомиње да се овај суфикс, из збирног значења, може развити у пренесено, као у примеру *циганија* - *непоштен поступак* или *посао*, *циганско понашање* или *Цинцарија* у значењу *грамзивост*, *цицијаштво*, *тердичлук*. Примери су мотивисани именицом, и само се условно могу убројити овде, а њима додајемо и *враголија* (са скраћеном основном речи *враголан*) и *полиглотија*, примере који наводи Вабић (2002: 184), али који РСЈ не бележи. Интересантни су примери: *аутономија*, *симетрија*, *хармонија* за које Клајн (2003: 238) наводи да именица и придев деле основу и да се не може утврдити смер деривације (подједнако би прихватљиво било »аутономија – особина онога што је аутономно« и »аутономан – који има аутономију«). Пример *монотонија* развија своје значење из придевске основе *монотон*, а ту додајемо и *вратоломија* где бисмо се определили за придевску мотивисаност, од окрњене основе *вратолом-ан* - *вратоломија* је вратоломна вежба. Примери *ароганција*, *елеганција*, *екстраваганција* (повлаче за собом промену *т* у *ц*) мотивисани су придевским облицима на -тан: *арогантан*, *елегантан*, *екстравангантан* и граде именице од окрњених придевских основа: *арогант-ан*. Остали примери овог творбеног типа могу се видети у регистру. Овде додајемо и (о)сигурација – разг. *сигурност* (често иронично), где у основи немамо -т- па се може тумачити да је у питању суфикс -ација, настало вероватно од придевске окрњене основе – *сигур-ан*.

Као варијанте суфикса -ија, наводимо још и суфиксе:

-арија: *глупарија* – настао од придевске основе; *мангупарија* у значењу *мангупски поступак*, такође придевски мотивисано, од окрњене основе, а не именичке; *којештарија* настало од заменице *којешта*.

-ерија: *полтронерија*, *пиратерија* – *полтронство* и *гусарство*, примери које наводи Клајн (2003: 223) где каже да је *полтронство* – *својство* и *поступак*

полтрона?, мада РСЈ то не бележи; *донкихотерија* – што може бити двоструко мотивисано, и именицом *Дон Кихот* и придевом *донкихотовски*.

-орија: *лудорија* – једини пример, мотивисано придевом *луд*.

-урија: *смејурија* – настао вероватно од именице *смеј* која се у дијалектима често јавља уместо именице *смех*.

-чија: *убокчија* (необично) – *сиромаштво*, *сиротиња*, *убоштво*.

На крају можемо додати, да када је у питању значење *nomina essendi*, ово јесте суфикс невелике продуктивности.

Када је у питању суфикс *-ило*, Стевановић (1981: 489) напомиње да се за примере типа *лудило*, *беснило*, *ништавило* не може са сигурношћу рећи да ли су настале од глагола или преко придевске основе (која је у примерима *беснило* и *ништавило* окрњена – *бес-ан*, *ништав-ан*) на коју додајемо суфикс *-ло*. Оно што остаје неспоменуто, јесте питање шта радити са вокалом *-и-*, који се, ако је у питању придевска мотивација (*луд*, *бесан*, *ништаван*) не може никако добити. Станојчић и Поповић (2012: 161) имају другачији приступ. Они сматрају да су *бледило* и *лудило* настали од глаголске творбене основе и суфикса *-ло*, што би онда и објаснило вокал *-и-* који би се тако припојио основи. Међутим, РСЈ пример *лудило* објашњава преко *лудости*, а *лудост* је особина, *стање онога који је луд*. Имајући то у виду, једноставније делује објаснити ове примере придевском мотивацијом, при чему основа може, и не мора, бити окрњена, и суфиксом *-ило*. Овде још наводимо и примере: *тамнило*, *шашавило*, *мртвило* док се остали могу пронаћи у регистру.

Божо Ћорић у раду „Творбено-семантичка анализа именица на *-изам* у савременом српском језику” истиче да ове именице припадају лексичком слоју позајмљеница, напомињући да се деривациона морфема, која се издваја у оваквим именицама, назива интернационални суфикс. Највећи број деривата мотивисан је придевом или именицом, *по изузетку* глаголом, а јављају се и примери са двоструком мотивацијом – именичком и придевском. У делу „Транспозициони деривати“, истакнуто је да је један број деривата мотивисан придевом и да означава особину. То су примери типа: *активизам*, *буквализам*, *вулгаризам* итд.⁶

Аутор овде примећује да је у овој функцији суфикс *-изам* синонимичан суфиксу *-ост*, али ове истокорене формулације, немају увек исту употребну вредност, нпр. *активизам* и *активност*.

Примери двоструке (придевско-именичке) мотивације су: *аматеризам* (именицу можемо објаснити или путем именице *аматер* или преко придева *аматерски*), *аналфабетизам*, *дилетантизам*, *демонизам*, *животињизам* итд.⁷

Суфикс *-ина* бележимо у примерима типа: *брзина*, *ведрина*, *вештина*, *густина*, *дужина*, *равнина*⁸ који су мотивисани *неокрњеним* придевом. Поред

⁶ Види Регистар.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

њих, примери типа *горчина* или *дубина* настају преко окрњених придевских основа: *горчина* – *гора-ак*, *дубина* – *дуб-ок*. *Даљина*⁹ и *дебљина* (па и *дуљина* што се данас осећа као застарело) граде своје облике од основе компаратива, *даљи* и *дебљи*, а пример *врлина*, иако постоји придев *врли*, односно *вро*, можемо данас сматрати немотивисаним, тим пре што се *вро* дефинише као *пун врлина*, *ваљан*, *честит*, а у дефиницији *врлине* нема спомена придева *врли* – *позитивна особина код човека, позитивна страна карактера*. С овим у вези, наводимо и реченицу И. Клајна (2003: 93) који каже да су ове именице настале поименичењем особине која је изражена придевом, што делује интересантно и прихватљиво, иако није карактеристично само за овај суфикс. Односно, ретко за који подтип ове творбено-семантичке категорије ова реченица није применљива.

Суфикс *-итина* посматрамо као варијанту суфикса *-ина*, где *-ина* представља други елемент овог суфикса чије значење варира између апстрактног и пежоративног. Бележимо га у примерима типа: *безобраштина*, *госпоштина* (господски сталеж), *лукавитина* – који настају од придевске творбене основе, која је у примерима *безобраштина* и *госпоштина* окрњена (*безобраз-ан*, *господ-ски*), док у примеру *лукавитина* није. Пример *грубијанитина* мотивисан је именицом – *грубијанитина* настаје од именице *грубијан*, што потврђује и дефиниција речи – *особина оног ко је грубијан (грубијан – груб, неотесан човек)*, која је већ мотивисана реч – придевом *груб*. Примере *донжуанитина* пеј. и *камелеонитина* пеј. можемо посматрати као особине *донжуана* или *камелеона*. Додајемо да пример *камелеонитина* РСЈ региструје само у склопу именице *камелеонство* што се објашњава као *превртљивост, беспринципијелност*, тако да се овде именичка мотивисаност не доводи у питање. Међутим, *донжуанитина* у својој дефиницији, која се наводи преко *донжуанства*, има и именицу *донжуан* и придев *донжуански* тако да бисмо овај пример могли посматрати чак и као двоструко мотивасан. Ипак, како се у склопу дефиниције наводи именица, са којом се творбена основа *донжуанитине* облички поклапа, овде ћемо се ипак определити за именичку мотивацију, а не за двоструку, и придевску и именичку. Стиче се утисак да именица *донжуан* (или *Дон Жуан*) овде, и даље, довољно значењски доминира, да се слободно изразимо, и да се без ње значење придева (а и именице *донжуанитина*) не би могло успоставити, па се тако и придев *донжуански* и именица *донжуанитина* посматрају као речи мотивисане именицом. О овом проблему биће још речи у даљем току рада. Интересантни су примери *американитина*, *балканитина*, *европејитина*, (*и*)*талијанитина*, за које Стевановић (1981: 277) и Клајн (2003: 211) кажу да означавају *особину или особине карактеристичне за етичку или националну групу, или групу од више по тој особини једнаких народа*. Међутим, проблем представља њихова мотивација. РСЈ не региструје *американитину*, *балканитину* објашњава преко *балканизма* – *оно што је својствено балканцима*, а *европејитину*, и (*и*)*талијанитину* преко *европејства* – *европски дух*,

⁹ Постоји придев *далек*, али лексиколошка дефиница то не употребљава.

карактер, односно *италијанитина* – *италијански дух*. Све би то даље значило да се мотивација у првом случају врши преко именице *балканац*, а у другом случају преко придева *европски* и *италијански*. Овде се можемо одредити за двоструку мотивацију јер подједнако исправно делују дефиниције - *балканистину* – оно што је својствено балканцима (*Италијанима, Европљанима*), односно *балкански* (*италијански, европски*) дух. На тај проблем скреће пажњу и Божо Ђорић (2008: 23) говорећи о проблему лексикографских дефиниција. Овим примерима додајемо и именицу *глембајевитина* чија дефиниција у РСЈ гласи *скуп особина карактеристичних за Глембајеве*, али овај пример можемо објаснити и *глембајевским духом*, односно *особинама*. Слично као и у примеру *донжуанитина*, и у примеру *глембајевитина* одределићемо се за именичку, а не придевску или двоструку мотивисаност, имајући у виду утицај именице, којом се овде и врши дефинисање. На крају још додајемо да примери грађени суфиксом *-ина* често поред особине могу имати и значење стања, на пример *густина* – *особина* и *стање онога што је густо* и да их РСЈ често дефинише преко облика на *-ство* – већ поменути облици *донжуанитина* и *камелеонитина*.

Милица Михаљевић 1985. године у раду *Odnos imenica na -itet i odgovarajućih imenica na -ost* констатује доминацију именица на *-ост* у односу на именице на *-итет* и наводи на 141. стр. да „*ако је riječ на -itet* истознача с *rečju на -ost* или ако се употребљава у *onom* од својих значења које је истознача с значењем *riječi* на *-ost* у бираним се *tekstovima* препоручава употреба *domaće* *riječi* на *-ost*“⁴. У грађи, овде присутној, можемо додати да суфикс *-итет* не представља један од пруктивних суфикса и да, у невеликом броју примерима типа *активитет*, *виртуозитет*, *рентабилитет*, бележимо придевску мотивацију, од окрњене придевске основе, без финалног суфикса *-ан* (*актив-ан, виртуоз-ан, рентабил-ан*).

Придевска основа, у значењу *nomina essendi*, доминира и кад је у питању суфикс *-је*. У примерима типа: *милоsrђе, насиље, безумље, безнађе* (*безнађе* – *особина онога који је безнадан, онога што је безнадно*) имамо окрњену придевску основу, без наставка *-ан*, док у примерима *миље, весеље, поштење* то није случај (*поштен-је*). Пример *раскошје* можемо сматрати двоструко мотивисаним, (придевско-иманичка мотивација) јер у дефиницији те речи наилазимо и на именицу *раскош*, али и на *раскошност* – што се објашњава придевом *раскошан*. Изненађујуће, али речи које означавају особину, настале употребом овог суфикса, има релативно мало. Тако нешто констатује и И. Клајн (2003: 118) додајући да су све речи, овим суфиксом настале, у широкој употреби. Примери типа *загађење понижјење, покајање* настају од прелазних глагола, али с пасивним значењем, тако да би се могле сматрати изведенима од придева трпног, у принципу еквивалентне изведеницама на *-ост* (*загађење = загађеност*) (Клајн 2003: 158). Тешко да бисмо се са овом последњом констатацијом могли сложити. Питање је шта се подразумева под ставом „у принципу еквивалентне изведеницама на *-ост*“? Да ли то повлачи за собом неку *начелну синонимију*

или еквиваленту употребну вредност тих именица. Ако је у питању *начелна синонимија* тај став и јесте прихватљив, али пронаћи *приципијалну еквивалентност* међу именицима на *-ост* и именицама на *-ње* звучи тешко прихватљиво. Додајмо и то да *загађење* значи *продирање штетних састојака у нешто*, а *загађеност* *особина и стање онага шта је загађено*. Но вратимо се на анализу. С обзиром на то да постоје придеви типа *загађен* и *понижен* (*покајни?*) могу се посматрати и као именице настале директно од придева и у објашњење и не укључивати глаголе, како то Клајн чини. Примери *бистроумље*, *дружељубље*, *властољубље*, *користољубље*, *среброљубље* носе дефиниције типа: *особина онога који је бистроуман/ дружељубив/ властољубив/ користољубив* и сл. тако да их ми у овом раду посматрамо као облике добијени деривацијом који су придевски мотивисани и то са окрњеним придевским основама – *бистроум-ан* или *дружељуб-ив*.

Једини турски суфикс, који бележимо са овим значењем, јесте *-лук*. Јавља се у примерима типа: *безобразлук*, *нешташлук* – који су настали од придева уз елиминацију придевског суфикса (*безобраз-ан*, *нешташ-ан*) или *поганлук* – такође настао од придевске основе (*поган*). Знатан број примера мотивисан је и именицом. На пример: *баксузлук*, *душманлук*, *идиотлук*, *мангуплук*. С тим у вези, додајемо и реченицу Б. Маркова (1957: 165) који каже да за разлику од турског језика, код нас се овај суфикс додаје именицима, а изузетака има мало. Б. Ћорић (2008: 47) истиче и то да је пример *нешташлук* – *хибридна формација* што представља доказ да је овај формант увелико ушао у творбени систем српског језика, а то опет значи да и онда кад је у основи именица турског порекла можемо говорити о јасном мотивационом односу, а не само о адаптацији: *нешташан* – *нешташлук*.

Наводимо још два примера: *јавашлук* и *џабалук* за које Клајн (2003: 51, 137) наводи да су настали од прилошке основе, где *јаваш* значи – *полако*, *без жубре*, а *џаба* – *оно што је џаба добијено, јефтиноћа*. Треба додати и то да се пример *џабалук* данас може срести у савременом језику, док се облик *јавашлук* у доброј мери осећа застарелим, тим пре што облик *јаваш* звучи крајње застарело, док се облик *џаба* употребљава и данас.

Суфикс *-оба* бележимо у свега неколико апстрактних именица, *негативног значење*, вероватно придевске основе: *злоба*, *грдоба*, *ругоба*. Тешко је њихово облике прецизно ускладити са мотивацијом. Имајући у виду дефиниције, поделили смо се за придевске основе. Тако је *злоба* – *злурадост* - *особина онога који је злурад*; *ругоба* – *ружноћа*; *грдоба* – *грдна*, *ружна особа*, *ругоба*, *наказа*; *особина онога који је ружан*, *онога што је ружно*, *ружноћа*, *наказност*.

Најпродуктивнији суфикс је *-ост*. Именице настале коришћењем овог суфикса знатно увећавају IV граматичку врсту и женског су рода. Оне често би вају употребљене у дефиницијама других именица које означавају особину, нпр. *грубоћа* – *в. грубост*; *бистроумље*, *бистроумност* – *особина онога који је бистроуман*; *безумље* – *стање*, *особина онога који је безуман*, *безумност*. Ове

именице у примерима типа *ажурност*, *алкавост*, *бајност* *витост*, *гадост* *големост*, *грубост* итд. имају дефиниције типа *особина онога који је ажуран, онога што је ажурно*, где је придев основинска реч. Извођење се може вршити од придева са окрњеном основом *гадост* – *гад-ан*, *крепост* – *креп-ак* (који има другачије значење него *крепкост*, што истиче и И. Клајн) или суфикс додати директно на придевску основу – *бајност*, *витост* и сл. Пример *крепост* је јако проблематичан. Клајн (2003: 174) напомиње да он јесте придевски мотивисан, међутим, имајући у виду дефиницију – *висока моралност, часност; духовна и морална снага, постојаност, непоколебљивост*, односно чињеницу да у дефиницији нема ни спомена основинског придева, овај пример можемо сматрати и немотивисаним. Ако, пак, пођемо од претпоставке да јесте у питању придевска мотивација, онда у овом примеру можемо говорити и о везаној основи, под чиме подразумевамо део именице који се налази испред завршетка, а који не може вршити функцију основинске речи јер нема самосталног значења: *креп-ак*. Додајмо и то да смо мишљења да овај пример треба сматрати немотивисаним, пре него пример настао од окрњене придевске основе. Даље, суфикс *-ост* може се додати директно на придевску основу – *големост*, *грубост* – *голем*, *груб*, придев на *-ав* (*гарав* – *гаравост*), *-ан/-ни* (*врлетан* – *врлетност*, *идеалан* – *идеалност*), *-овит* (*бајковит*, *гасовит* – *бајковитост*, *гасовитос*), *-ив* (*дирљив* – *дирљивост*) и сл. Став да овај суфикс долази готово увек на нескраћену придевску основу, добио је потврду и овом корпусу (Клајн 2003: 174). Исти принцип извођења бележимо и у примерима са префиксоидом: *амбивалентност*, *амораност*, *асексуалност*, – *особина оног који је амбивалентан, онога што је амбивалентно, двојака вредног и сл; особина онога који је аморалан, неморалност*. У примерима *двојност*, *тројност* – *особина онога што је двојно/ тројно, двојство/ тројство*, бележимо број у основи, *два*, односно *три*. Примери типа *безглавост*, *безбожност*, *безизражајност*, *безгласност*, *безосећајност*, *искомплицираност*, *истрајност* отварају питање да ли ове примере тумачити као настале префиксално-суфиксалним извођењем или само суфиксалним? Овде бисмо се определили за суфиксалну, имајући у виду смер творбе и полазећи од корена: *глас* (или глагол *гласи*, што за ово објашњење не представља кључну вредност) – *гласан* – *безгласан* – *безгласност*. Односно облик *безгласност* настаје од облика *безгласан* суфиксалним путем, док облик *безгласан* настаје префиксацијом од облика *гласан*. Потврду том приступу проналазимо и у дефиницији *безгласност* – *особина онога који је безгласан, онога што је безгласно*. Крећући се том линијом, и за примере типа *благоречивост*, *брзоплетост*, *велеумност*, *великодушност*, *глувонемост*, *деснорукост*, *електромоторност*, *живописност*, *зимогрожљивост*, *истородност*, *једноличност*, *кратковременост*, *лаковерност*, *љубопитљивост*, *мекодушност* итд, можемо рећи да су настали суфиксацијом јер је код сваког од њих могуће идентификовати придевску творбену основу типа *благоречивост* – *особина онога који је благоречив*, *слаткоречивост* без обзира на то што је сам придев сложеница по постанку. Vabić (2002: 274) истиче да овај творбени подтип настаје по

моделу $a + ost - osobina$, станје онога што је a . Сходно томе, додајемо да поред значења особине, један број примера има значење и стања. Нпр: *беживотност – стање и особина онога што је беживотно*, а ту убрајамо још и *балавост, веселост, гордост, доспелост, клонулост...* Примери *изузетност, коректност, кртост, назадноост, нарочитост, оригиналност, правост, празност* итд. значе својство и особина *онога који је коректан/ изузетан, онога што је коректно/ изузетно* и сл. Интересантни су примери типа *неблагодарност* или *неборбеност*. Њихове дефиниције гласе *особина онога који је неблагодаран, односно неборбен*. Негација је у тим примерима спојена са основинским придевима. Од тог принципа одустаје се само у неколико примера (имајући у виду обрађени корпус). Тако је *небитност – особина онога што није битно*, а не онога што је *небитно*; *недовољност – стање, особина онога чега нема довољно*, а не нечег *недовољног*. Да ли се на основу ових дефиниција може рећи да су они настали префиксално-суфиксалним слагањем? То јесте интересно питање. Проблем је да ли творбени ланац посматрати као *битан – битност, небитан – небитност* или *битан – битност и небитност*? Чињеница је да у дефиницији постоји основински придев (*битан* и *довољан*) и постоји негација, тако да бисмо се ми определили поново за суфиксално извођење. Међутим, у примеру *немилоост – немање милости, наклоности* – можемо рећи да је у питању префиксална творба јер ми именицу *немилоост* дефинишемо преко друге именице – *милост*, а не преко придева *мио*. Односно, у дефиницији речи *немилоост* нема спомена придева *мио*, док пример *милост*, поред других значења има и значење *особина онога што је мило*. Пример *немогућност – немање способности, неспособност* – посматрамо као немотивисану именицу.

За разлику од суфикса *-ост*, који долази најчешће на придевску основу, суфикс *-ство* везујемо, најчешће, за именичку творбену основу. Ово је продуктиван суфикс који у речи уноси различита значења – поред особине бележи се и стање, звање, чин, политичко опредељење, колектив итд. Вавић (2002: 262) каже да именице које означавају особину настају по моделу $i + stvo - osobina$ *svoјstvena imenici (i osobi označenoј imenicom)*. Примери овде забележни могу потврдити тај модел настанка и тако се *богаљство, бoемство, грубијанство* – могу објасити као особине својствене *богаљу, бoему, грубијану* и сл. То делом потврђују и дефиниције – *богаљство – стање, особина онога који је богаљ, сакатост, кљакавост; бoемство – особина онога који је бoем, бoемски начин живота; грубијанство – особина онога који је грубијан, грубост, суровост, неотесаност, грубијански поступак, грубијанско поступање. Кажемо делом јер спомињање придева у дефиницијама (*грубијански* и *бoемски*) отвара још једну могућност тумачења. У примерима типа *аутократство, декадентство, жонглерство* па чак и *мулжјаство, покварењаство, прегаластво, почетниство* – модел који наводи Бабић савршено функционише. Сви ови примери имају дефиниције по принципу - *особина онога ко је аутократа/ декадент/ жонглер/ мулжјака/ чуцак* и сл. Међутим, *господство* се дефинише прво као *господски**

изглед, господско понашање, господски начин живота па тек онда као *господа* и *господска класа*. Примери типа: *враголанство*, *ветропирство*, *каћиперство* бележе дефиниције по моделу *особина онога који је враголаст/ ветропираст/ каћиперан*. То више нису *особине враголана, ветропира или каћипера*. Можемо ићи и даље. У примерима *демонство, зверство, профитерство* у дефиницијама, такође, нема ни спомена именица *демон, звер или профитер*, већ се користи принцип - *демонске особине, демонска природа, јаке негативне страсти; зверски поступци, нагони*, односно *профитерске особине, својства*. То доводи у питање и став Клајна (2003: 181) који каже да пошто нема разлога да именице на *-ство* сматрамо секундарним или мање важним од придева на *-ски*, ми ћемо их третирати као деноминалне где год постоји именица с датом основом. Међутим, наведени примери наводе и на другачије посматрање. Ако именицу *зверство* дефинишемо као *зверске особине*, а не *особине звери*, да ли смемо уопште тврдити да је она само деноминална зато што постоји именица са таквом основом? Ситуација је још компликованија код примера *дивљаштво*. *Дивљаштво* је особина и стање онога који је *дивља...* *дивљачки* поступци, а не особина *дивљака*, где је *дивљак* припадник заједнице примитивних народа, племена, човек који живи у *дивљаштву*, а *дивљачки* је онај који се односи на *дивљаке*, који је као у *дивљака*. Што би значило да је прозирна веза само између именице *дивљак* и придева *дивљачки*. Ако је *дивљак* особа која живи у *дивљштву*, а *дивљаштво* у својој дефиницији има и придев *дивљи* и придев *дивљачки*, питање је како онда уопште тврдити да је *дивљштво* само именички, а не, барем и, придевски мотивисано. Додајемо да ни у ком случају не желимо негирати везу између именица (коренске именице и изведене), али да се у објашњење, у неким случајевима, мора увести и придевска мотивисаност. Односно, прецизније, када у дефиницијама речи нема спомена именица са датом основом, те се именице морају посматрати, најмање, као двоструко мотивисане (мотивацију именицом објашњавамо везом са именицом са датом основом), ако не чак и само придевски мотивисане. Ту бисмо навели *демонство, дивљаштво, зверство, профитерство*. То доводи и до још једне занимљиве чињенице. Ако је именица *зверство* дефинисана као *зверски поступци*, можемо рећи да се и мотивациони смер променио и да не гласи *звер – зверство* и *зверски*, већ да би могао гласити *звер – зверски – зверсто*. Додајемо још једном, нико овде не говори да у овим случајевима треба другачије посматрати корен речи. Напротив. Али посматрати изведене речи само на основу њиховог корена, а постојње именица са датом основом то и јесте, а при том готово потпуно изоставити значење, имајући у виду синхронијску перспективу, делује непотпуно.

Именице које су настале од придевских основа много је мање него претходних. Примере које бележимо су: *богатство, лукавство, прогнанство, савршенство, убоиштво* при чему се последњи пример осећа застарелим. Интересантан је облик *достојанство* где имамо пуни облик придева (*достојан?*) у основи, насупрот облику (*не*)*задовољство* у коме нема придевског наставка *-ан*. Vabić (2002: 266) и овде наводи модел настана *a + stvo – stanje osobina onog koji/ što je*

а, где „а“ означава придев. Наводимо још један пример, који би се само условно могао убројати у семантичку категорију *nomina essendi* – двојство – облик који има број у својој основи, а може се дефинисати и као двојност или двострукост, именице које означавају особине.

Бележимо и пар сложеница грађених овим суфиксом. Примери: *дебелокоштво* и *државотворство* настају спајањем придева и именице, односно именице и глагола, наравно, и суфикса *-ство*. Проблем може настати када је у питању именица *добročинство* за коју Вabić (1979: 164) сматра да је настала по обрцу *прид + им + ство*, иако бисмо је могли објаснити и као *чинити добро*, а не само као *добар чин*. Дефиниција која се у РМС наводи гласи - *добро, племенито дело, хуман поступак; чињење добрих, племенитих дела; хуманост, племенитост* – на основу чега би се предност могла дати Бабићевом приступу.

Префикс *-ота* бележимо у примерима *бистрота, вреднота?*, *доброта, лепота, мекота?*, (*глухота* – не бележи РСЈ), *чистота, грозота, дивота, красота* итд. Именице ове врсте настају од придевских основа, на пример *доброта, лепота, мекота чистота* – *добар, леп, мек* или *чист*, односно од okreњених придевских основа насталих одбацивањем суфикса *-(а)н*: *дивота, красота, грозота* – *див-ан, крас-ан, гроз-ан*. Овај суфикс не спада у групу продуктивнијих, а именице настале његовом употребом често, поред значења особине, могу значити и стање и својство. Нпр: *красота - особина, својство онога који је красан, онога што је красно*.

Последњи суфикс који овде анализирамо је *-оћа*. Бележимо га у примерима – *бистроћа, глувоћа, јефтиноћа, краткоћа*, насталим од придевских основа, односно од придева који чувају свој суфикс *-(а)н*: *грдноћа, крупноћа, масноћа*. Често поред особине могу значити и стање, нпр: *крупноћа - особина и стање онога који је крупан, онога што је крупно*, а у дефиницијама често може бити употребљена и именица на *-ост*: *бујноћа* в. *бујност* – *особина и стање онога који је бујан, онога што је бујно*. Бележимо и пример *каквоћа*, за који можемо рећи да данас представља немотивисану реч.

Пре но што пређемо на закључак, додаћемо још пар речи везаних за синонимију суфикса. Б. Ћорић (2001: 45) примећује да, иако је суфикс *-изам* у великом броју примера синониман суфиксу *-ост*, они немају увек исту употребну вредност. И та *употребна вредност* јесте кључна ствар у овом разматрању, јер облици *активизам* и *активност*, иако у дефиницијама имају наведени основински придев (*активизам* – *узимање активног учешћа у неком раду, акцији и активност* – *особина онога који је активан, онога што је активно; активно учешће*) не могу увек бити замењени у реченицама без последица по реченично значење, под условом да је таква замена уопште изводљива. У овој ситуацији *активност* доживљавамо као реч ширег значења и шире употребне вредности него облик *активизам*. Интересантно звучи, овде већ наведен податак, да Милица Михаљевић још 1985. даје предност облицима на *-ост* у односу на облике на *-итет*. *Активитет* данас означава *вољу и радни напор онога који је*

активан, *активност* и има, имајући у виду сва три облика, најмању употребну вредност. Слична је ситуација и са облицима *екстремизам* и *екстремност*, *екстремност* има ширу употребну вредност, али не и са облицима *вулгаризам* и *вulgарност*, где *вulgарност* нема могућност да означава лингвистички термин, а *вулгаризам* има. Иако су примери на *-ост* најпродуктивнији суфикс и најраширенији у свакодневном говору, и иако су често употребљавани у дефиницијама других именица које означавају особине, њихова употребна вредност се неретко разликује од употребе именица са другим суфиксима. Због тога и није тачна оцена Станојчића и Поповића изнета у Граматици из 2000. године да се неке именице изведене суфиксима *-ота* и *-оћа* могу међусобно замењивати на пример: *чистота* и *чистоћа* или *слепота* и *слепоћа*. Нико не спори њихову могућу синонимију, али међусобно замењивање повлачи за собом и исту употребну вредност, а то једноставно није тачно. *Чистоћа* јесте „пола здравља“, али *чистота* није. Треба додати и то да је тај став коригован и да се Граматици из 2012. године не јавља.

На тако нешто скреће пажњу и Стевановић (1981: 519) наводећи да се суфикси *-ота* и *-оћа* могу напоредно употребљавати за грађење апстрактних именица насталих од придева, које именују стање или особину појмова. Међутим, именице на *-ота* означавају апстрактно, а оне на *-оћа* више стварно својство.

Засигурно можемо пронаћи конструкције у којима можемо *активизам* заменити са *активношћу* или *активитетом*, *екстремизам* са *екстремношћу*, али никако не можемо тврдити да су они међусобно заменљиви или чак, по значењу, исти.

Синонимија може ићи у правцу *грубијанство* и *грубијаништина*, *донжуанство* и *донжуаништина*, *камелеонство* и *камелеонитина* при чему се мора имати у виду да *донжуаништина* и *камелеонитина* (па и *грубијаништина* иако то не бележи РСЈ) имају пежоративну ноту у свом значењу а да то није случај са облицима *донжуанство* и *камелеонство* (и *грубијанство*). Овде узгред дате напомене о синонимији међу суфиксима треба још испитати и дати коначну оцену, ако је то уопште могуће урадити, у којим је ситуацијама синонимија могућа, а у којима и није.

На крају наводимо да став Берислава М. Николића постављен у раду *Основни принципи творбе речи у савременом српскохрватском књижевном језику* да апстрактне именице настају од именица и придева у основи и суфиксима *-оба*, *-ство*, *-да*, *-је*, *-ина*, (*-иња*), *-ота*, *-ост*, *-оћа* – добија потврду и овде, четрдесет година касније, у корпусу од оквирно 600 јединица, са мањим изменама. Основинске речи јесу најчешће придеви, онда именице, а бележимо глаголе (*поњижење* - настало од прелазног глагола с пасивним значењем), бројеве (*двојност*, *тројност*) и прилоге (*иабалук*). Које ће речи доминирати као основинске, зависи и од суфикса. Суфикс *-ост* везујемо, готово увек, за придевску основу, а суфикс *-ство* за именичку творбену основу. На творбеној граници присутно је често краћење и то махом придева, али интересанто звучи податак да се најпро-

дуктивнији суфикс *-ост* додаје неокрећним основама. Суфикс *-ост* често бива употребљен и у дефиницијама других именица које означавају особину. Изненађујуће мало речи, у овом значењу, гради суфикс *-ја*, а ниску продуктивност бележимо и код суфикса: *-оба*, *-да*, *-ило*, *-итет*, *-ота*, *-оћа*. Једини суфикс турског порекла јесте *-лук*. Наспурот њима суфикси *-ост* и *-изам* (па и *-ство*) улазе у групу продуктивнијих суфикса. У забележеним примерима доминирају изведенице и врло је мало сложеница – *дебелокоштво*, *државотворство*, *добročинство* неки су од ретких примера. Додајемо и то да је сам термин *potina essendi* врло редак, домира конструкција *име особине*, и да категорију *potina essendi* карактерише *транспозиција* јер садржај, најчешће, придевског значења посматрамо кроз именицу, која опет значи исто што је означавао и придев. То је кључна разлика у односу на категорију *potina attributiva*, имаоца особине, коју коју обележава мутација где се полазни појам из корена мења. *Богаташ* је *богат*, *имућан човек*, а *богатство* је *стање онога који је богат*, односно *особина онога што је богато*. На једној страни је човек, а на другој особина, односно стање.

Регистар¹⁰

-ија: *декаденција*, *дискреција*, *елоквенција*, *интелигенција*, *ноншаланција* *препотенција*.

-арија: *детињарија*; *бедарија*, *гадарија*; *тричарија*;

-ерија: *биготерија*, *педантерија*.

-ило; *бледило*, *глувило*, *дрвенило*, *зеленило*, *модрило*, *слепило*, *црнило*; *блештавило*, *бљутавило*, *млитавило*, *храпавило*; *мутнило*.

-изам: *анахронизам*, *анимализам*, *биготизам*, *динамизам*, *драматизам*, *ексклузивизам*, *егоизам*, *егоцентризам*, *екстремизам*, *еротизам*, *индиферентизам*, *конзервативизам*, *опскуризам*, *пасивизам*, *патентизам*, *примитивизам*, *ригоризам*, *релативизам*, *сентиментализам*, *сентуализам*, *субјетивизам*, *симултанизам*, *синхронизам*, *универсализам*, *хуманизам*, *фатализам*; *магнетизам*, *маниризам*, *оријентализам*, *паралелизам*, *прозаизам*, *сатанизам*, *синфонизам*, *паралелизам*, *педантизам*, *трагизам*, *трауматизам*.

-ина: *бистрина*, *белина*, *величина*, *врелина*, *врућина*, *дивљина*, *жустрина*, *једрина*, *јачина*, *крупнина*, *модрина*, *мрклина*, *мучнина*, *мутнина*, *облина*, *ожеглина*, *оштрина*, *празнина*, *тишина*; *тежина*; *жестина*, *ширина*;

-итина: *неваљалитина*, *невешитина*, *неподопштина*.

-итет: *актуалитет*, *еластичитет*, *интензитет*, *интимитет*, *сензибилитет*, *стерилитет*, *фригидитет*.

-је: *веселе лицемерје*, *обиље*, *поштење*, *сагласје*.

-лук: *кукавичлук*, *нитковлук*, *тврдицлук*, *цинцарлук*, *цицијашлук*, *шеретлук*.

¹⁰ Примери који су употребљени у раду нису понављани у Регистру.

-ост: абнормалност, агресивност, ажурност, активност, алергичност, алогичност, алтернативност, аљкавост, анемиичност, антидемократичност, аристократичност, арогантност, ароматичност, архаичност, асептичност, асоцијалност, асоцијативност, атрактивност, аутокритичност, аутохтоност, афектираност, бајковитост, бајност, балавост, баладичност, баналност, бандоглавост, бахатост, бедност, беживотност, безазленост, безбожност, богохулност, безбојност, безизражајност, безличност, безбрижност, безвезност, безводност, безграничност, безгрешност, безазленост, бездушност, безидејност, безизлазност, бесперспективност, безизнимност, безизузетност, безименост, безлобност, безобличност, безобразност, бесрамност, безуспешност, бенавост, бесадржајност, бесаност, бескомпромисност, бесконачност, бескрупулозност, бесловесност, беспомоћност, бешумност, благоглавољивост, благогласност, благородност, благословеност, благодност, благотворност, блатњавост, блебетавост, блутавост, богобојажљивост, богоугодност, богохулност, бодљикавост, бодрост, божанственост, болећивост, борбеност, брашњавост, брдовитост, брижљивост, брижност, бриткост, бруталност, бујност, бурност, бучност, ваљаност, ванредност, варијабилност, варијантност, варљивост, вашљивост, видност, варничавост, васпитаност, ватреност, вашљивост, везаност, велелепност, верност, веродостојност, веселост, вечност, визуелност, вијоглавост, вијугавост, виловит, виолентност, виртуелност, виртуозност, високопарност, високоученост, виталност, виткост, витост, вицкавост, вичност, вишебојност, вишезначност, вишејезичност, вишеслојност, вишестепеност, вишестраност, вишеструкост, вишечланост, водоплавност, волуминозност, волишебност, вратоломност, времешност, врлетност, врљавост, врсноост, вртоглавост, врцкавост, вулгарност, гадост, галантност, гаравост, гасовитост, генијалност, геноцидност, гиздавост, гипкост, грациозност, гламурозност, гласност, глаткост, глибовитост, глиновитост, глобалност, глупост, гљивичавост, гмизавост, гневност, гнусност, гњилоост, говорљивост, гојазност, големост, голицавост, голишавост, голобрадост, голорепост, голуждравост, гордост, горопадност, горостасност, господственост, гостољубивост, готовост, грабљивост, грактавост, грамзивост, гранатост, грандиозност, грациозност, грбавост, гребенитост, грешност, грижљивост, грлатост, грозљивост, грозоморност, громадност, громовитост, громогласност, гротескност, грубост, гунђавост, далековидност, далекосежност, дарежљивост, даровитост, двобојност, двовалентност, двоврсност, двогласност, дводимензионалност, двозначност, двојакост, двојезичност, дволичност, двополност, двосложност, двосмисленост, двостепеност, двострукост, двофазност, дебелушкастост, дебилност, девијантност, дегенерисаност, дезоријентисаност, декларативност, декоративност, деликатност, делимичност, деликвентност, делиричност, делотворност, дељивост, депласираност, депресивност, дескриптивност, деструктивност, детаљност, детерминативност, детерминисаност, дефективност, дефектност, дефини-

тивност, деформисаност, дигресивност, дијалектичност, динамичност, директност, дирљивост, дискретност, дисхармоничност, дисциплинованост, добровољност, добронамерност, добротворност, доброћудност, догматичност, доживљеност, дозрелост, дораслост, допадљивост, допуштљивост, досадност, досежност, досетљивост, доследност, доспелост, достиженост, достојанственост, достојност, доступност, дотераност, дотрајалост, дотученост, драгост, дражесност, драгоценост, дражесност, драматично, дрвеност, дрвеност, дремљивост, дречавост, државотворност, дрскост, дружељубивост, друштвеност, дубокоумност, дуговечност, дуговременост, дуготрајност, дураишност, духовитост, духовност, душевност, егзотичност, егоистичност, егоцентричност, економичност, екскламативност, ексклузивност, експлозивност, експресивност, екстатичност, екстензивност, екстравагантност, екстремност, ексцентричност, елементарност, еманципованост, еминентност, емотивност, емоционалност, енергичност, епизодичност, епичност, еруптивност, етичност, ефектност, жаркост, жгољавост, живахност, живост, животворност, животност, жучност, забаченост, заблудност, завезаност, завидљивост, заводљивост, завршеност, загађеност, загаситост, загонетност, загуљеност, зајапуреност, заједљивост, закаснелост, заклонитост, законитост, закономерност, закончаност, закржљалост, заљубљеност, замрлост, замршеност, замућеност, занимљивост, заобљеност, заокругљеност, заокруженост, заоштреност, заптивеност, засебност, заслепљеност, застарелост, зацопаност, звучност, злонамерност, злослутност, злоћудност, знаменитост, знатижељност, идеалност, идејност, идентичност, индивидуалност, идиличност, избежљивост, извежбаност, изворност, изгубљеност, изједначеност, излапелост, излечивост, изнијансираност, изоштреност, израђеност, изражајност, илегалност, имагинарност, инвентивност, индиферентност, интелектуалност, инфериорност, информативност, исквареност, исконструисаност, искреност, искривљеност, исправност, истанчаност, истоветност, јавност, јаловост, јасност, једнакост, једнобојност, једнодуишност, једнообразност, једнородност, једноставност, једностраност, језивост, калоричност, каменитост, карактерност, категоричност, кварљивост, клемпавост, клонулоост, кљакавост, коврцавост, колебљивост, колективност, комичност, компактност, компетентност, конвенционалност, користољубивост, корпулентност, кочоперност, красноречивост, кратковечност, кратковидност, краткотрајност, крвожедност, кржљавост, кроткост, кришност, култивисаност, културност, кућевност, лабавост, лажљивост, лајавост, лакомисленост, лакоумност, латентност, леворукост, легалност, легитимност, либералност, лојалност, ломљивост, ломност, лудост, лукавост, луцидност, љигавост, љубоморност, људскост, магичност, магловитост, магнетичност, мазивост, маларичност, маленост, малобројност, маловерност, малодуишност, малолетност, мањкавост, маркантност, марљивост, маторост, махнитост, меканост, мелодраматичност, меснатост, метафоричност, механичност, мешовитост, ми-

зерност, милозвучност, милосрдност, милост, мисаоност, мистериозност, мистичност, младоликост, млакост, многобројност, многоврсност, многогласност, многоликост, многољудност, многообразност, многостручност, мобилност, модерност, монолитност, монотоност, монументалност, моралност, мотивисаност, мочварност, мрачност, мргодност, мркост, мрсност, мужевност, мутавост, мутност, набијеност, набораност, набубрелост, наглост, наглувост, нагомиланост, надареност, надахнутост, надмоћност, надражљивост, надреалност, надридуховитост, надувеност, нађубреност, наелектрисаност, назадност, наивност, најеженост, накарадност, накинђуреност, накићеност, наметљивост, намргођеност, намрштеност, намученост, наоблаченост, наopakост, наоружаност, наочитост, нападност, напирлитаност, наплативост, напоредност, напраситост, напредност, напуклост, напуштеност, нарочитост, нарцисоидност, насмешеност, насртљивост, настањеност, натмуреност, натприродност, натпросечност, научност, начелност, неадекватност, неактивност, неангажованост, неатрактивност, небрижност, неважност, неваспитаност, невероватност, невидљивост, невичност, негативност, негостољубивост, недвосмисленост, недисциплинованост, недодирљивост, недозрелост, недоказаност, недораслост, недостижност, недохватљивост, нежност, незаинтересованост, незаконитост, незаситост, незахвалност, незграпност, незлобивост, незрелост, неизбежност, неизбројивост, неизвештаченост, неизводљивост, неиздржљивост, неизлечивост, неизразитост, неизрецивост, неисказивост, неистинитост, нејакост, неједнакост, некажњивост, неконвенционалност, некоректност, некористољубивост, нелегалност, нелогичност, нелојалност, нељудскост, немарност, немерљивост, немилосрдност, неморалност, необоривост, необученост, неозбиљност, неописивост, неосвојивост, неосетљивост, неоснованост, неоуђивост, неочекиваност, непажљивост, неписменост, неплодност, непобитност, неподмитљивост, непосредност, непотрошивост, неправедност, непревзелост, непрецизност, непријатност, неприродност, непролазност, непромишљеност, непросвећеност, нереалност, нередовност, нерелигиозност, нерентабилност, неродност, несавесност, несавитљивост, несавременост, несавршеност, несаломивост, несвесност, несечичност, несистематичност, нескладност, несклоност, нестрпљивост, нетактичност, нетачност, нетолерантност, неуверљивост, неугледност, неуједначеност, неукост, неуљудност, неумереност, неуморност, неуништивост, неуобичајеност, неупоредивост, неупотребљивост, неуставност, неустрашивост, неутврђеност, неутралност, нечасност, нисконост, нормалност, обавезност, обазривост, обдареност, обележеност, обесност, обзирност, обилност, обимност, обљубљеност, обојеност, обученост, одбојност, одлучност, одомаћеност, одрвенелост, озареност, озлоглашеност, оптерећеност, опуштеност, оригиналност, осведоченост, основаност, остарелост, отменост, отреситост, отрованост, отуђеност, отупелост, официјелност, охладнелост, охолост, очуваност, оштроумност, папирнатост, парадоксалност

ност, парламентарност, пасивност, пасионираност, патријархалност, перманентност, писменост, племенитост, плиткоумност, пловност, плодност, поверљивост, поводљивост, повољност, повременост, површина, погнутост, погодност, погрбљеност, подбулост, подвлашћеност, подводност, подмитљивост, поетичност, пожудност, позамаишност, позитивност, покондиреност, покретљивост, помпезност, порозност, посебност, послушност, поспност, посредност, посусталост, поткупљивост, потресност, поузданост, правдољубивост, правовременост, правост, празноглавост, празноречивост, празност, првобитност, првокласност, прворазредност, прагвост, превременост, превртљивост, прековременост, преносивост, преопсежност, преосетљивост, престарелост, престрогост, претенциозност, претераност, префињеност, префриганост, привлачност, признатост, принципијелност, приправност, природност, присност, пристојност, приступачност, причљивост, прогресивност, продуктивност, продоховљеност, производљивост, промишљеност, промуклост, промућурност, просветљеност, просвећеност, профитабилност, профењеност, прћавост, путеност, равногласност, равномерност, равност, равностраност, разбеснелост, разблаженост, разводњеност, разблудност, разборитост, разбукталост, развијеност, развратност, разгранатост, разгрејаност, раздвојивост, разиграност, различитост, разломљеност, размаженост, разноликост, разнородност, разрађеност, разрокост, разуђеност, разумљивост.

-ство: бескичмењаиштво, занесељаиштво, интригантство, кавалџерство, лактаиштво, лицемерство, неваљалство, полутанство, приватништво.

-оћа: бенастоћа, бриткоћа, бујноћа, вредноћа, врсноћа, гипкоћа, глухоћа, гњилоћа, малоћа, мекоћа, мирноћа, мутноћа, нејасноћа, немоћа, празноћа, реткоћа, ружноћа, сивоћа, сувоћа тврдоћа, финоћа, фришкоћа, хитроћа, хладноћа. хромоћа, целоћа.

Извори

Николић 2000: Николић, Мирослав. *Обратни речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик САНУ.

РСЈ 2007: Речник српског језика, Нови Сад: Матица српска.

Литература

Babić 1956: Babić, Stjepan. *Neka pitanja u vezi s imenicama na -ost*, Jezik IV, br. 5, 1956, 145–148.

Babić 1979: Babić, Stjepan. *Tvorba imenica sufiksima na -stvo*, Filologija, knj. 9, 1979, 155–167.

- Babić 1981: Babić, Stjepan. *Tvorba imenica sufiksima na -ina*, Rad JAZU 388, 1981, 313–335.
- Babić 2002: Babić, Stjepan. *Tvorba riječi u hrvatskome jeziku*, Zagreb, 2002.
- Barić et al 1997: Barić et al. *Hrvatska gramatika*, Zagreb, 1997.
- Гортан-Премк 2004: Гортан-Премк, Даринка. *Полисемија и организација лексичког система у српскомезику* Завод за удзбенике и наставна средства, Београд, 2004.
- Клајн 2003: Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српскомезику*, Други део, Суфиксација и конверзија (Прилози граматици српскога језика II), Београд, 2003, 514. стр.
- Кришова 1979: Кришова, Маријана. *Нека питања методике рада на творби речи*, НЈ XXIV, sv. 1–2, 1979, 82–91.
- Борис 1957: Марков, Борис. *О наставцима -ана, -лија, -лук и -ција*, НЈ VIII, sv. 5–6, 1957, 151–170.
- Maretić 1963: Maretić, Tomo. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1963. (Творба речи: 299–420)
- Mihaljević 1985: Mihaljević, Milica. *Odnos imenica na -itet i odgovarajućih imenica na -ost*, Jezik XXXII, br. 5, 1985, 140–145.
- Mrazović i Vukadinović 1990: Mrazović, Pavica i Vukadinović, Zora. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Novi Sad, 1990, 740 стр.
- Николић 1972: Николић, Берислав М. Основни принципи творбе речи у савременом српскохрватском књижевном језику, НЈ XIX, св. 1, 1972, 7–20; св. 2–3, 1972, 142–154;
- Николић 1973: Николић, Берислав М. *Основни принципи творбе речи у савременом српскохрватском књижевном језику*, НЈ XIX, св. 1, 1972, 7–20; св. 2–3, 1972, 142–154; св. 4–5, 1973, 273–286.
- Павловић 1953: Павловић, Миливој. *Апстрактне именице с наставком -ост*, НЈ IV, св. 9–10, 1953, 296–307.
- Станојчић и Поповић 2000: Станојчић, Живојин – Поповић, Љубомир. *Грамматика српскога језика за I – IV разред средње школе*. Седмо издање, Београд 2000, 415 стр.
- Станојчић и Поповић 2012: Станојчић, Живојин – Поповић, Љубомир. *Грамматика српског језика за гимназије и средње школе*. Четрнаесто издање, Београд 2012, 412 стр.
- Стевановић 1950: Стевановић, Михаило. *Постапак и значење именица на -ло*, НЈ I, св. 5–6, 1950, 180–190.
- Стевановић 1981: Стевановић, Михаило/. *Савремени српскохрватски језик (Грамматички системи и књижевнојезичка норма) I*, Београд четврто изд. 1981, 653 стр. Поглавље *Грађење речи* 387–591.
- Ђорић 2000: Ђорић, Божо. *Суфикс -ист/а/ у српском стандардном језику*, Наш језик, XXXIII/3–4, Београд, 2000, стр. 211–234.
- Ђорић 2001: Ђорић, Божо. *Творбено-семантичка анализа именица на -изам у савременом српском језику*, Књижевност и језик XLVIII, број 1–2, Београд, 2001, стр. 37–56.
- Ђорић 2002: Ђорић, Божо. *О формално-семантичкој класификацији изведеница*, Књижевност и језик, XLIX, бр. 1–2, Београд, 2002, стр. 1–8.
- Ђорић 2008: Ђорић Божо. *Творба именица у српском језику*, Београд, 2008.

Branko Stojanović

NOUNS DEFINING CHARACTERISTICS (NOMINA ESSENDI)

Summary

The paper discusses nouns which have meaning *nomina essendi* (nouns defining characteristics), with emphasis on suffixes which give this meaning; presentation of their inventory, connectivity of derivatives to the base and so on. Based on the analysis of linguistic material, taken from *Rečnik srpskoga jezika* (Matica srpska, 2007) and *Obratni rečnik srpskoga jezika* by Miroslav Nikolić, the way of word formation and productivity of certain suffixes is discussed.

Key words: word formation, formation-semantic categories, formative basis, motivation, suffix, prefix